

робимо висновок, що поняття «інформаційний образ художнього твору» є перспективним для подальшої розробки; зокрема, потрібно більш детальне визначення його особливостей та структури, ролі інтеграції різних видів мистецтв у створенні художнього образу інформації, розробка творчої методики конструювання системи «інформаційний образ твору образотворчого мистецтва».

Література:

1. Лещенко М. Педагогіка – наука про мистецтво подання і засвоєння інформації // Мистецтво та освіта. - 2004. - №4. - С. 2-8.
2. Герасименко А.П. Электронные СМИ конца XX – начала XXI в. в России: технологии формирования образа// Россия и АТР 2005. - Вып. 3 (2005) - С. 161-164.
3. Салямон Л.О. О физиологии эмоционально-эстетических процессов// Психология художественного творчества: Хрестоматия / Сост. К.В. Сельченко.– Мн.: Харвест, 2003. – С. 215 – 253.
4. Арнхейм Р. Новые очерки по психологии искусства. – М.: Прометей, 1994.
5. Меерович М.И., Шрагина Л.И. Технология творческого мышления: Практическое пособие. – Мн: Харвест, 2003.

В статье приведен пример использования информационного подхода к решению проблем художественной педагогики. Очерчено понятие информационного образа художественного произведения, обозначена его роль в воспроизведении художественно-эстетической информации. Установлено, что именно информационный образ должен стать специфическим результатом художественно-педагогической интерпретации произведения изобразительного искусства.

The example of the use of informative approach as the solution of artistic pedagogics' problems is given in the article. The concept of informative image of artistic work is outlined, and his role in the reflection of emotionally-aesthetical information is shown. It is ascertained, that the exactly informative image has to become the specific result of artistic-pedagogically interpretation of the fine arts works.

УДК-371

Кочурська І. В.

УРАХУВАННЯ ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ МУЗИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ

У статті розглядається проблема врахування гендерних особливостей у професійній музичній підготовці як необхідна умова виховання фахівця і ,передовсім, виховання особистості сучасного світу.

Постановка проблеми. Демократичні тенденції в житті суспільства сприяють тому, що філософи, соціологи, педагоги переносять акцент з масових соціальних, економічних, педагогічних явищ на особистість людини, на визначення можливостей та обставин її індивідуального розвитку, умов саморозкриття й самореалізації на різних етапах життєдіяльності.

Вирішення завдань формування особистості зумовлює необхідність відповідних змін у всіх сферах життя суспільства, передовсім у галузі освіти. Зміна в поглядах на перспективи освіти викликана потребою суспільства в людині з високими моральними якостями, культурою взаємин, розвиненою інтелектуальною й почуттєвою сферою, креативним мисленням. Ідейною основою всієї системи навчання й виховання мають бути вироблені та перевірені багатовіковою практикою принципи гуманізму [1, с. 117-120].

Серед головних тенденцій, що визначають сутність гуманізації освіти, актуалізувалася концепція, згідно з якою становлення особистості визначається не лише інформативним

змістом навчальних дисциплін, але й тими смислами, що відкриваються суб'єкту в процесі їх опанування. Вагомими стають пріоритети самої особистості, її почуття, характер ставлення до світу, які обумовлені, зокрема, гендерними особливостями індивіда [2, с.51].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Причиною необхідності трансформації сучасного теоретичного знання науковці вважають домінування технологій, які не дозволяють адекватно показати у ньому життєві практики та інтереси жінок і чоловіків. Зазначається, що потреба у зміні освітньої методології пов'язана також з підвищенням ролі самого суб'єкта навчання у розвитку внутрішнього світу, здатності до самопізнання й вільного самовиявлення, позитивного ставлення до навколишнього світу та прийняття «інших» [3, с.68].

У зв'язку з цим особливого значення набуває музична освіта як важливий засіб впливу на становлення особистості, на формування її морального потенціалу, прогресивної культури мислення. Роль музичного мистецтва у духовному розвитку людини підкреслювали Д. Шостакович, Д. Кабалевський та ін. Видатний педагог Г. Нейгауз убачав виховний потенціал музичного мистецтва у тому, що завдяки музиці є можливість розвивати молоду людину не лише музикально, естетично, але й морально, етично, не відокремлюючи пізнання мистецтва від пізнання навколишнього світу в усіх його проявах [4].

Виклад основного матеріалу. Досвід нашої роботи засвідчує, що у професійній підготовці педагогів-музикантів майже не враховуються гендерні особливості осягнення індивідом певної статі емоційно-образної сфери музичного твору, що робить процес навчання обмеженим щодо особистісних виявлень. Залучення гендерного знання в систему музичної освіти відкриває перспективи збагачення художнього пізнання, розуміння процесів конструювання ставлень індивіда до змісту мистецьких творів, пояснює різноманітність проявів особистісних реакцій на музику, дозволяє моделювати відповідні форми творчого самовираження суб'єктів навчання [2, с.52].

На нашу думку, застосування гендерного підходу в практиці музично-педагогічної підготовки дає можливість оптимізувати процес формування фахівця через адекватний підбір навчального матеріалу, корегування умов і форм впливу на студента, розвиток його важливих якостей – як професійних, так і особистісних.

Дослідженню гендерних особливостей когнітивних і творчих процесів юнаків і дівчат, їх мовної свідомості та міжособистісного спілкування присвятили свої праці Т. Титаренко, Т. Виноградова, В. Семенов, В. Симонов.

Формулювання цілей. Нашим завданням є обґрунтування доцільності врахування гендерних особливостей у професійній музичній підготовці, завдяки чому можна не лише моделювати характер впливу музичного мистецтва на особистість, розвиваючи у такий спосіб її художні потреби, емоційні прояви, бажання самовиявлення, а й сприяти повноцінному розвитку окремої особистості, реалізації принципу рівноправності, формування егалітарної свідомості майбутніх спеціалістів.

Як відомо, в процесі сприйняття музичного мистецтва людина через порівняння художнього образу з власним досвідом проникає у духовний світ мистецького твору, пізнає його образний зміст. Основною властивістю музичного сприйняття є його емоційність, без якої воно неможливе. На думку Б. Теплова, зрозуміти художній твір – це передовсім відчутти, емоційно пережити його і вже на підставі цього подумати над ним [5]. При цьому кожний індивід має власну версію розуміння змісту твору, в якому суттєву роль відіграє гендерний аспект.

Гендерні особливості розглядаються науковцями як система, що складається з п'яти напрямів: генетичний, фізичний, психологічний, когнітивний та комунікативний [6-8].

Учені відзначають, що на генетичному рівні емоційність однаковою мірою властива як чоловікам, так і жінкам. Проте, згідно з нормами емоційної експресії, що склалися в суспільстві, прояв почуттів у представників чоловічої статі не заохочувався.

Практика засвідчує, що нині негнучкість, нерозвиненість емоцій становлять проблему як для чоловіків, так і для жінок. Таким чином, особистісні якості людини з дитинства знаходяться під впливом традиційних гендерних стереотипів, згідно з якими емоційність, м'якість, чуйність пов'язуються з «жіночністю», а рішучість, активність, твердість, агресивність – з «мужністю» [2; 9].

Одним з важливих психологічних механізмів, який обумовлює емоційно-образне сприйняття, є емпатія. Психологи вважають, що співчутливість, турботливість, альтруїзм та великодушність більше притаманні особам жіночої статі, завдяки чому їх емоційно-образне сприйняття стає глибшим, багатшим. Дівчата, як свідчить практика, краще розуміють інтимні емоції, краще, ніж юнаки, впізнають емоції щастя й суму в музичних творах, мають кращу емоційну пам'ять, уміють аналізувати на почуттєвій основі, показують кращі результати в естетичному оцінюванні музики, а тому схильні до більш витонченої інтерпретації музичних творів.

Гендерний підхід дає можливість показати, що відмінності в емоційно-образному сприйнятті юнаків і дівчат мають не лише психолого-фізіологічні чинники, але й зумовлені соціальною складовою у розвитку особистості. Науковці пояснюють зазначені відмінності, виходячи з соціокультурних чинників, наголошуючи на різних стилях життя обох статей: предметно-інструментальному (маскулінний) та експресивно-емоційному (фемінний), зумовлених існуванням двох різних культур дитинства – хлопчачої та дівчачої (Ел. Маккобі), особливостями формування чоловічої ідентичності (через заперечення – не бути жінкою), а також організацією навчального процесу в освітніх закладах на засадах раціонального, логічного мислення [2, с.53].

Отже, надзвичайно важливо розвивати емоційну сферу молодого людини, особливо хлопців. Музика активізує позитивні емоції – і це сприяє розвитку мислення. Спільним для юнаків і дівчат, на думку Л. Булатової, є те, що «якщо музичний твір на викликає емоційного відгуку, то ні в хлопців, ні в дівчат не виникає асоціацій, які відповідають за процеси смислоутворення» [2, с. 54]. Тому музичний навчальний матеріал має бути яскравим, викликати емоції, особливо в юнаків. У зв'язку з тим, що у хлопців переважає раціональне мислення, доречно у деяких випадках викликати емоційний відгук на музику через логічне обґрунтування значущості думок та ідей, а також пов'язаних з ними почуттів, утілених композитором у музичному творі. Особливо важливо робити узагальнення й висновки, домогтися розуміння пояснень.

Гуманістична стратегія в освіті спряла тому, що в сучасних дослідженнях розвитку емоційної сфери особистості приділяється дедалі більше уваги – в них емоція розглядається як особливий тип знання (Б. Неменський, Н. Ничкало та ін.). Так, поняття «емоційна компетентність» тлумачиться як здатність діяти згідно з власними почуттями. При цьому наголошується, що адекватні емоційні прояви сприяють вмінню взаємодіяти з іншими людьми та спрямовані на розвиток емпатії, самоприйняття, комунікативних навичок [2, с. 52]. А завдяки вихованню саме цих якостей у студентів можна також сприяти формуванню гармонійних гендерних відносин.

Важливе значення у професійній підготовці музиканта має врахування гендерних особливостей на когнітивному рівні. У дослідженнях з цієї проблематики зазначається, що дівчата краще, ніж хлопці, вміють висловити своє почуття й активніше реагують на словесні пояснення. Юнаки ж віддають перевагу практичним діям. Тому емоційний відгук на музику в них, імовірно, викличе, наприклад, виконання педагогом твору на інструменті чи прослуховування музичних записів. З'ясування логіки побудови музичного твору, його форми, структури сприятиме емоційності сприйняття та поглибленому осягненню моральної сутності музичних образів. На нашу думку, в роботі з юнаками вчитель може сміливо вдаватися до філософського тлумачення змісту музичних творів. Доречними будуть більш абстрактні розмірковування, широкі узагальнення на раціональних засадах. Організація діалогу в ході сприйняття та вивчення нового матеріалу сприятиме емоційному відгуку, а отже, кращому засвоєнню знань. Дівчата, маючи

схильність вивчати насамперед себе, при сприйнятті музики порівнюють її зміст з власним досвідом. Саме тому доцільно, особливо на початковому етапі, звертатись до музичного матеріалу, який викликає в них знайомі та зрозумілі переживання, поступово розширюючи образний діапазон музичних творів та формуючи вміння здійснювати аналітико-синтетичні операції в процесі сприйняття.

При підборі музичного навчального матеріалу слід враховувати, що дівчата, за висновками науковців, швидше, ніж хлопці, розвивають точність і координацію рухів (дрібна моторика); візуальне сприйняття у них відбувається по горизонталі [6]. Практика показує, що дівчата краще аналізують і вивчають музичні твори, які мають лінійну фактуру. Натомість з юнаками доцільніше розпочинати роботу з вивчення творів, в яких переважає велика моторика, оскільки чоловікам більше властиве вертикальне візуальне сприйняття.

Учені акцентують ще одну гендерну особливість – слабкість чоловічої психіки порівняно з жіночою, що робить чоловіка погано пристосованим до одноманітної роботи, зумовлює швидку психічну втому [6]. Цей факт має спонукати вчителя уникати шаблону й монотонності у заняттях з юнаками, зокрема, переносючи увагу з деталей на загальніші завдання, урізноманітнюючи їхні музичні враження тощо.

У процесі сприйняття та відтворення музики важливу роль відіграють творчі здібності індивіда. Науковці стверджують, що на генетичному рівні нестандартність мислення, наполегливість більше властиві індивідам чоловічої статі. Це виявляється у схильності хлопців до самостійності, фантазування, творчих завдань, узагальнення, у здатності шукати нові оригінальні рішення [6]. Водночас, при проведенні досліджень з виконання завдань на дивергентне мислення, легкість генерування ідей, продуктивність асоціацій, самобутність, спонтанність, гнучкість мислення – гендерних відмінностей не було виявлено. Інші дослідження (П. Селкоу) демонструють чіткий зв'язок креативності не так з біологічною статтю, як з тими особистісними якостями людини, які зумовлені її гендерною орієнтацією [7].

У науковій літературі неодноразово зазначалося, що основною причиною, яка перешкоджає науковій, пошуковій, творчій діяльності жінок (на підставі чого й народилось уявлення про більшу креативність чоловіків), є традиційні гендерні установки, що підтримують домінування чоловіків у всіх сферах діяльності. З дитинства суспільство заохочує креативність та ініціативність у хлопців (пізнавальні розвивальні ігри, заохочення самостійності, змагальності, наполегливості у досягненні мети, орієнтування на пошук нестандартних рішень тощо) та слухняність, підпорядкованість, відповідальність, обов'язковість у дівчат [7].

Заняття музичним мистецтвом, як ніякий інший вид діяльності, сприяє розвитку творчих здібностей молодій людині, формує творчий підхід до розв'язання будь-яких інших завдань, уміння співпрацювати у колективі. У процесі спілкування з музикою педагог має можливість стимулювати розвиток необхідних творчих якостей у студенток – художньої уяви, самостійності, наполегливості, використовуючи при цьому відповідний музичний матеріал, необхідні педагогічні прийоми та методи впливу.

Соціокультурними чинниками зумовлені також гендерні особливості індивідів на комунікативному рівні. Згідно з результатами досліджень, жінкам більше притаманні такі демократичні стилі міжособистісних стосунків, як відповідальний, великодушний, співробітницький. Крім того, лише у жінок виявлена повна залежність від думки навколишніх та реакція на емоційний тон висловлювань. Чоловіки ж зазвичай орієнтовані на зміст висловлювань і прямолінійно сприймають оцінки на свою адресу [6]. Тому їх треба вчити розуміти інтонацію, підтекст, орієнтувати на дружні взаємини, співробітництво.

Досвід роботи педагогів засвідчує, що заняття музичною творчістю стимулює увагу молодій людині до свого внутрішнього світу, примушує чутливо дослухатись до своїх душевних станів, а отже – формувати себе як особистість. Очевидно, що в процесі виховання майбутніх педагогів-музикантів почуттям молодій людині необхідно

приділяти постійну увагу, сприяти їх розвитку та виявленню, оскільки саме емоції є головним механізмом активізації пізнавальних, оцінних, творчих процесів, підґрунтям для саморозвитку [2, с.54].

Розуміння гендерних особливостей професійної музичної підготовки дає можливість корегувати зазначені якості не лише з метою виховання фахівця та в аспекті культури й цивілізаційних зрушень, але і як «людину суспільства».

Висновки. Таким чином, порушені нами проблеми активізують потребу перегляду й оновлення традиційних форм і методів організації навчально-виховного процесу з музичних дисциплін. Урахування гендерних особливостей становлення і розвитку особистості майбутніх педагогів-музикантів дозволить учителю більш свідомо й обґрунтовано розглядати організацію їх художньо-пізнавальної та творчої діяльності з метою вдосконалення їхнього професіоналізму, повноцінного і гармонійного розвитку особистості сучасного світу.

Література:

1. Бахтін М. І. Гуманізм як принцип виховання сучасної молоді / М. І. Бахтін // Вища освіта України. – К., 2007. – №1. – С. 117-120.
2. Булатова Л. О. Гендерні особливості сприйняття музичного мистецтва / Л. О. Булатова // Теоретичні питання культури, освіти, виховання. Зб. наук. праць, вип. 35. / За заг. ред. Євтуха М. Б. Укл. Михайличенко В. – К., 2008. – С. 51.
3. Гончаренко О. В. Використання мелодики гендерного аналізу педагогічних текстів у підготовці майбутніх учителів / О. В. Гончаренко // Теоретичні питання культури, освіти, виховання: Зб. наук. праць. - Вип. 35. За заг. ред. Євтуха М. Б. Укл. Михайличенко В. – К., 2008. – С. 68.
4. Нейгауз Г. Об искусстве фортепианной игры. Записки педагога. Изд-е 5-е. / Г. Нейгауз. – М.: Музыка, 1988. – 238 с.
5. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей / Б. М. Теплов. – М., 1947. – 261 с.
6. Симонов В. П. Учет гендерных различий в образовательном процессе / В. П. Симонов // Педагогика.– 1999. – № 4. – С. 40-44.
7. Виноградова Т. В., Семенов В. В. Сравнительное исследование познавательных процессов у мужчин и женщин: роль биологического и социального факторов / Т. В. Виноградова, В. В. Семенов // Вопросы психологии. – 1993. – № 2. – С. 63-71.
8. Титаренко Т. М. Хлопчики і дівчатка: психологічне становлення індивідуальності / Т. М. Титаренко. – К.: Знання, 1989. – Серія Педагогіка. – 43 с.
9. Харченко С. В. Особенности общения мужчин и женщин / С. В. Харченко // Практическая психология и социальная работа. – 2007. – № 4. – С. 12-16.

В статтє рассматривается проблема учета гендерных особенностей в профессиональной музыкальной подготовке как необходимое условие воспитания специалиста и прежде всего, воспитания, личности

The article deals with the problem of taking into consideration of gender peculiarities in the process of professional musical training as a required condition of education of specialist and foremost, education of individual.

УДК 378

Крикунов С. В.

РОЛЬ ИДЕОЛОГИИ В УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

У пропонованій статті автор розглядає походження поняття «ідеологія», яким чином тлумачить означене поняття різні джерела, відстужується зародження виховання та його роль у навчальному процесі. У статті аналізується роль ідеології у вищій школі, відстежується зв'язок ідеології та навчально-виховного процесу.